

Kerekes Lajos

(1927—1984)

Kerekes Lajos jelentős tudományos életművet hagyott maga után, életútja mégsem vált szimpla akadémikus karrierre. Lázadó szellem volt ifjú korában és ezt a pozitív töltésű lázadó szellemet, ami kutatással, méghozzá tudományos kutatással ötvöződött, megőrizte élete végéig, ami váratlanul ért mindenkit.

Kerekes 57 éve Kaposvárott született. Életére a meghatározó indítást csepeli ifjúmunkásként kapta, vasas ifiként 1942-ben kapcsolódott be a munkásmozgalomba, ami általában sem volt megszokott jelenség s igen kevés történetkutatót ismerünk, aki ilyen „iskolából” került ki.

Nem kísérhetem nyomon Kerekes Lajos életútját, sem katonatiszti pályáját, sem azokat a problémákat, amelyek ennek kapcsán felmerültek. Az MTA Történettudományi Intézetében s akkor ismertem meg, amikor már mindketten túl voltunk mozgalmi, politikai „gyermek éveinken”, tapasztalatainkon, sőt első publikációnkon is. Ő akkor diplomáciatörténeti kutatásait kezdte meg, aminek azután számos forráskiadvány s még több tanulmány lett a gyümölcse. Kerekes e téren nemcsak a hazai régióban tartozott az úttörők közé, hanem Ausztriában is egyik legelismertebb kutatója lett az 1934-es tragédia nemzetközi összefüggéseinek. Kiterjedt kutatásai eredményeként dokumentálta az ellenforradalmi erők nemzetközi összeszövődöttségét: a Mussolini—Gömbös—Heimwehr titkos kapcsolatokat, amelyek elnyúltak Németországba, a nácihoz is. S ahogyan ez a kötete hamarabb jelent meg Bécsben s népszerű összefoglalója Ausztria 1918—1938 közötti politikatörténetéről itthon csak később, úgy az 1918 utáni osztrák—nemzetközi kapcsolatok problémájáról írt munkája egyelőre csak az osztrák-német könyvpiacra látott nyomdafestéket.

1966-tól előbb a bécsi Collegium Hungaricum, majd a berlini magyar kulturális centrum igazgatójaként Ausztriában, illetve a Német Demokratikus Köztársaságban végzett jelentős kultúr diplomáciai munkát s csak az 1980-as évek elején tért vissza véglegesen Magyarországra, ahol folytatta kutatómunkáját a Történettudományi Intézetben. Ekkor már nem „leszűkített” diplomáciatörténeti síkon, hanem széles sávon kívánta megírni a modern Ausztria „totális”, vagyis gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális történetét s folytatta — ezzel párhuzamosan — német tárgyú munkásságát is.

Az életrajz teljességéhez hozzátartozik, hogy 1962-ben védte meg kandidátusi disszertációját, 1974-ben lett a történettudományok doktora, egy ideig az Intézet igazgatóhelyettese volt. Az utolsó években az osztrák—magyar történész vegyesbizottság alelnöki tisztét töltötte be, és egyetemi tanárként a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen igyekezett hatni és továbbadni tudását.

Tudományos munkáiért és kulturális tevékenységéért magyar és osztrák kitüntetésekkel kapott. Akik jól ismerték, tudták, hogy távol állt tőle az a fajta szerénység vagy álszerénység, amely közömbösséget mutat az elismerés, a jogos elismerés iránt.

Ahogyan a viták, sőt a régi viták újraeledtek, Kerekes Lajos nagyon jól ismerte fel ezek csomópontjait. Igen érzékenyen reagált a szociális problémákra, a szociális haladás kérdéseire, akár a múlttól, akár a jelenről volt szó s véleményét sohasem rejtette véka alá. Hangot adott neki az Intézet vitafórumain, de vitázott Linzben vagy Bécsben osztrák és más nemzetiségű történészekkel is. Az érdeklődők láthatták e viták továbbélését az 1934-es osztrák munkásfelkelés problematikájáról 1984-ben Budapesten tartott osztrák—magyar konferencián, amelynek ő volt az egyik fő szervezője s egyben az egyik legélesebb szavú vitázója is azokkal szemben, akik valamiféle új „liberális” korrekciót kívántak érvényesíteni, akik el akarták tüntetni a „fekete” és a „vörös” közötti különbséget, akik felállították a „mitschuld” elméletét. Ugyanez a világos, kritikus oknyomozás, konkrétság s egyúttal szocialista állásfoglalás jellemzi két utolsó s immáron posztumusz művét, amelyben Ausztria 1918—1978 közötti történetét, illetve a Weimari Németország éveit dolgozta fel.

Kerekes Lajos jellegzetesen önálló gondolkodású történész volt, akire nem hatottak a pillanatnyi divathullámok. Korai halálával fájó űrt hagyott maga után, kidöltével rendkívül érzékeny veszteség érte a magyarországi egyetemes történeti kutatást, ami annál is keservesebbnek tűnik, mivel a 20. századi Ausztria történetét illetően egyelőre senki sem veheti át örökségét.